

УДК 364.4 – 053.9 (439)

Бартош Олена Павлівна

кандидат педагогічних наук, доцент
доцент кафедри соціології і соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

Барторі-Тарці Зіта Іштванівна

кандидат фізико-математичних наук, доцент
доцент кафедри соціології і соціальної роботи
ДВНЗ «Ужгородський національний університет», м.Ужгород, Україна

СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ В УГОРЩИНІ

В статті розглянуто особливості соціального забезпечення людей похилого віку в Угорщині. Угорське законодавство щодо питань людей похилого віку регулюється різними галузевими актами та урядовими декретами. Система соціального захисту і догляду в Угорщині успадкувала риси централізованості, ієрархічності, патерналістськості та медико-соціальний підхід. У цьому контексті соціальні послуги надавалися шляхом розвитку інституційного потенціалу. Державна пенсійна система, пов'язана із заробітною платою, є обов'язковою системою визначених виплат. Люди похилого віку з недостатнім доходом мають право на допомогу по старості. В Угорщині пенсіонери отримують від місцевих органів влади ряд цільових грошових виплат і допомог. Суми та види їх залежать від можливостей місцевих органів.

Ключові слова: люди похилого віку, старіння, пенсія, законодавство, Угорщина.

Вступ. Старіння населення – це довготривала тенденція, що розпочалася в Європі кілька десятиліть тому. Ця тенденція виявляється в трансформаціях вікової структури населення та відображається у збільшенні частки людей похилого віку, а також зменшенні частки осіб працездатного віку від загальної кількості населення.

Угорщина – держава в Центральній Європі, член ЄС з населенням близько 10 мільйонів осіб. Переосмислення соціальної роботи в Угорщині розпочалося в 1989 році. Під час закладання основ фахівці бачили соціальну роботу в цій країні як допоміжну професію, яка могла б пом'якшити шкідливий вплив соціальних та економічних змін, сприяти структурному перетворенню суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні, понад двадцять п'ять років потому, угорські практики та науковці звертаються до проблем осмислення історії, розвитку, становлення, місця і ролі соціальної роботи в сучасному угорському суспільстві, перспектив соціальної роботи в Угорщині (І.Будої (István Budai) [1], Ж.Бугорскі (Zsolt Bugarszki) [2], Б.Криймер (Balázs Krémer) [3], Л.Ниймет (László Németh) [4], Л.Собо (Lajos Szabó) [5], К.Собослої (Katalin Szoboszlai) [6]).

Метою статті є розглянути особливості соціального забезпечення людей похилого віку в Угорщині.

Виклад основного матеріалу. Як вказують вчені R.Fedor, L.Patyán [7] система соціального захисту і догляду в Угорщині проходила процес свого становлення одночасно із становленням системи підготовки соціальних працівників та базувалась на старих інституційних традиціях, успадкувала риси централізованості, ієрархічності, патерналістськості та медико-соціальний підхід. У цьому контексті соціальні послуги надавалися шляхом розвитку інституційного потенціалу.

На сьогодні населення Угорщини швидко «старішає» і кількісно зменшується (див.табл. 1) [8]. Причинами зростання частки людей похилого віку в Угорщині можна визначити наступні: – підвищення рівня довголіття, що є характерним впродовж багатьох останніх десятиліть; – стабільно низький рівень фертильності, при цьому менша кількість народжених дітей призводить до зменшення частки молоді у загальній кількості населення; – прогресивне старін-

ня найстаршого населення, оскільки відносна частка людей старечого віку зростає швидше, ніж будь-який інший віковий сегмент населення.

Соціальні та демографічні зміни, підвищення очікуваної тривалості життя впливають на соціальні послуги для населення Угорщини.

У 2009 році Парламент Угорщини затвердила Національну стратегію стосовно людей похилого віку (Idősügyi Nemzeti Stratégiában) (рішення № 81/2009 (X.2) на період 2009-2034 рр. [9]). Метою Стратегії є забезпечення в довгостроковій перспективі своєчасного та належного чином організованого активного та незалежного старіння. Отже, цей документ визначає довгострокові цілі країни до 2034 р.: – встановлення середньої тривалості життя відповідно до середнього показника в ЄС; – збільшення кількості років, прожитих у доброму здоров'ї; – підвищення тривалості ведення активного способу життя; – забезпечення фінансової безпеки в літньому віці; – сприяння соціальній інтеграції; – гармонізація надання різних послуг (з охорони здоров'я, соціальних, освітніх, культурних тощо) з урахуванням інтересів та потреб людей похилого віку; – підтримка концепції «навчання протягом усього життя» шляхом забезпечення доступності до навчання для людей похилого віку; – сприяння активному старінню (не тільки трудові активності, але і соціальній, культурній тощо діяльності); – увага молодшого покоління до концепції «управління віком»; – зміна соціального ставлення до старіння в економічному та соціальному сенсі.

Одним з основних принципів Стратегії є поняття «не більше, не менше за те, що тобі потрібно», тобто, люди похилого віку повинні мати доступ до різноманітних послуг, які найкраще адаптуються до їх індивідуальних потреб.

Інший важливий підхід полягає в тому, що люди похилого віку також повинні бути належним чином проінформовані про якість, надійність та доступність наданих послуг.

Наступною метою Стратегії є забезпечення можливості людям похилого віку отримувати корисні знання різними способами (включаючи навчання), щоб мати доступ до інструментів самопомогі та методів збереження якості їх життя. Мова йде про забезпечення умов для безперервного навчання, самопомогі та самопідтримки, а також різні можливості широкого застосування волонтерства.

Таблиця 1.

**Структура населення ЄС-28 за основними віковими групами,
2006 та 2016 рр. (% від загальної кількості населення)**

	від 0 до 14 років		від 15 до 64 років		від 65 років і старше	
	2006	2016	2006	2016	2006	2016
ЄС-28	16.0	15.6	67.1	65.3	16.8	19.2
Австрія	15.9	14.3	67.6	67.2	16.4	18.5
Бельгія	17.1	17.0	65.7	64.7	17.2	18.2
Болгарія	13.4	14.0	69.2	65.6	17.5	20.4
Велика Британія	18.0	17.7	66.1	64.4	15.9	17.9
Греція	14.9	14.4	66.6	64.3	18.5	21.3
Данія	18.7	16.8	66.1	64.3	15.2	18.8
Естонія	15.0	16.1	68.1	64.9	16.9	19.0
Ірландія	20.5	21.9	68.5	64.9	11.0	13.2
Італія	14.1	13.7	66.0	64.3	19.9	22.0
Іспанія	14.5	15.1	68.8	66.1	16.6	18.7
Кіпр	19.4	16.4	68.5	68.4	12.2	15.1
Латвія	14.5	15.2	68.5	65.1	17.0	19.6
Литва	16.6	14.7	67.2	66.3	16.3	19.0
Люксембург	18.4	16.5	67.5	69.3	14.1	14.2
Мальта	17.1	14.2	69.1	66.7	13.8	19.0
Нідерланди	18.3	16.5	67.5	65.3	14.3	18.2
Німеччина	14.1	13.2	66.7	65.7	19.3	21.1
Польща	16.2	15.0	70.4	69.1	13.3	16.0
Португалія	15.9	14.1	66.8	65.1	17.4	20.7
Румунія	16.9	15.5	68.4	67.0	14.7	17.4
Словенія	14.1	14.8	70.3	66.7	15.6	18.4
Словаччина	16.7	15.3	71.5	70.2	11.8	14.4
Угорщина	15.4	14.5	68.8	67.2	15.8	18.3
Чехія	14.6	15.4	71.1	66.2	14.2	18.3
Фінляндія	17.3	16.3	66.8	63.2	16.0	20.5
Франція	18.5	18.5	65.1	62.8	16.4	18.8
Хорватія	15.8	14.6	66.7	66.2	17.5	19.2
Швеція	17.3	17.4	65.4	62.8	17.3	19.8
Ісландія	21.8	20.0	66.5	66.1	11.7	13.9
Ліхтенштейн	17.4	14.9	71.1	68.6	11.6	16.5
Норвегія	19.5	17.9	65.8	65.6	14.7	16.4
Швейцарія	16.0	14.9	68.0	67.2	16.0	18.0
Албанія	25.7	17.7	65.7	69.5	8.6	12.9
Македонія	19.5	16.7	69.4	70.3	11.1	13.0
Сербія	15.7	14.4	67.1	66.6	17.2	19.0
Туреччина	27.0	24.0	66.3	67.7	6.7	8.2
Чорногорія	20.4	18.3	66.8	67.6	12.8	14.1

Угорське законодавство щодо питань людей похилого віку регулюється різними галузевими актами та урядовими декретами. Проте не існує окремого акту чи урядового указу, присвяченого суто людям похилого віку.

Основний Закон Угорщини передбачає положення щодо рівних можливостей, в якому прописано, що люди похилого віку (також діти і жінки) – група, яка заслуговує на особливий соціальний захист (пункт 5 Статті XV).

Закон СХСІV від 2011 року «Про економічну стабільність» встановлює основні принципи пенсійної системи Угорщини (рис. 1).

На підставі Закону LXXXI від 1997 року «Про соціальні пенсії» [10] особи, які досягли встановленого законом пенсійного віку та сплачували внески на соціальне страхування необхідну кількість років, мають право на пенсію за віком. Пенсійний вік на сьогодні становить 62.5 роки. Пенсійний вік поступово збільшується і зростає до 65 років у 2022 році (для тих, хто народився в 1957 році та пізніше) для обох статей. Для жінок встановлені пільгові умови, вони можуть отримувати пенсію за віком маючи 40 років робочого стажу.

Особи, які сплачували внески на соціальне страхування щонайменше 20 років, мають право

на отримання мінімальної пенсії; часткова пенсія без мінімуму сплачується після 15 років внесків (див.табл. 2). Якщо страховий стаж менше 15 років, коефіцієнт для розрахунку пенсії визначається зменшенням ставки 43 % на 2 % за кожен рік, що бракує до 15 років страхового стажу. Якщо розмір середньомісячної заробітної плати не досягає розміру мінімальної трудової пенсії за віком, то розмір мінімальної трудової пенсії дорівнює розміру середньомісячної заробітної плати.

Угорська пенсійна система надає мінімальну пенсію у розмірі 28 500 угорських форинтів (108 євро) на місяць особам, які досягли стандартного пенсійного віку, але не мають право на соціальну пенсію, не мають іншого джерела прибутку. Розмір пенсії військовослужбовців визначається окремим законодавчим актом.

Державна пенсійна система, пов'язана із заробітною платою, є обов'язковою системою визначених виплат, розраховується як 33% від середньої заробітної плати за перші десять років внесків. Кожний додатковий рік внесків становить 2% від 11 до 25 років, 1% від 26 до 36 років, 1.5% від 37 до 40 років і 2% після цього. Заробіток – це чиста заробітна плата (тобто валова заробітна плата з вирахуванням внеску працівника та податків). Доходи за минулі

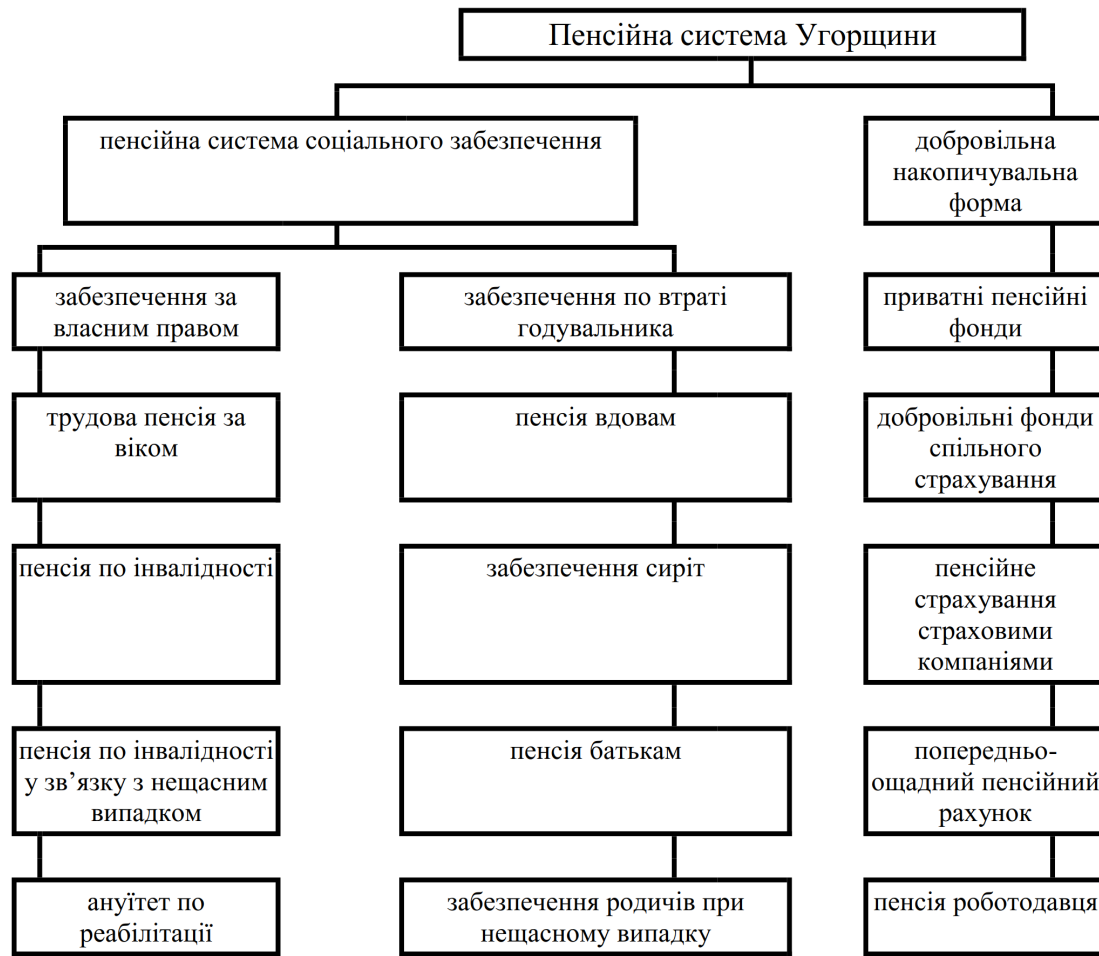

Рис. 1. Пенсійна система Угорщини

Таблиця 2.

Розрахунок пенсії за наявним страховим стажем

страховий стаж (роки)	відсоток середньомісячної заробітної плати	страховий стаж (роки)	відсоток середньомісячної заробітної плати	страховий стаж (роки)	відсоток середньомісячної заробітної плати	страховий стаж (роки)	відсоток середньомісячної заробітної плати	страховий стаж (роки)	відсоток середньомісячної заробітної плати
15	43,0	22	57,0	29	67,0	36	74,0	43	86,0
16	45,0	23	59,0	30	68,0	37	75,5	44	88,0
17	47,0	24	61,0	31	69,0	38	77,0	45	90,0
18	49,0	25	63,0	32	70,0	39	78,5	46	92,0
19	51,0	26	64,0	33	71,0	40	80,0	47	94,0
20	53,0	27	65,0	34	72,0	41	82,0	48	96,0
21	55,0	28	66,0	35	73,0	42	84,0	49	98,0
								50+	100,0

роки оцінюються за середньою загальною заробітною платою до року, що передує виходу на пенсію. З 2012 року пенсійні виплати коригуються відповідно до змін індексу споживчих цін. Так, у 2017 р. доплата до пенсії буде складати 10-15 %.

Згідно повідомлень Світового економічного форуму у майбутньому в Угорщині очікуються трудно-

щі у забезпеченні виплат по пенсіях у повному обсязі через низький рівень народжуваності в країні, а також тому, що в минулому більшість людей отримували мінімальну заробітну плату, або ж отримували її не офіційно.

Щоб мінімізувати залежність від державних пенсій пропонують використати три типи спеціаль-

них пенсійних заощаджень: – накопичувати кошти на індивідуальному пенсійному рахунку (NYESZ); – використовувати добровільний пенсійний фонд (ÖNYP); – страхувати пенсію.

Люди похилого віку з недостатнім доходом мають право на допомогу по старості (Szociális törvény III, 1993). Це додаткова допомога та стосується осіб: – пенсійного віку; – пенсійного віку, які проживають із чоловіком/ дружиною/ партнером, за умови, що їх сукупний чистий щомісячний дохід не перевищує 160% від мінімальної пенсії за віком; – одиноких, старше 62-ти років і молододіших за 75 років, які мають право на пенсію за віком, а їх щомісячний дохід не перевищує 95% від мінімальної пенсії за віком; – одиноких, віком від 75 років, щомісячний дохід яких становить менше 130% від мінімальної пенсії за віком.

Сума пенсії залежить від категорії, до якої належить бенефіціар. Допомога до пенсії за віком не може бути надана або сплачена особам, які перебувають під вартою або у в'язниці; особам, які проживають за кордоном більше трьох місяців; громадянам ЄС, у яких закінчився дозвіл на постійне проживання в Угорщині або він був призупинений.

Відповідно до положень Закону LXXX від 1997 року «Про страховий обов'язок та сплату внесків, що покривають виплати по соціальному страхуванню» наступні категорії осіб можуть отримувати послуги з охорони здоров'я: – особи, які отримують пенсію; – отримувачі пенсії годувальника; – отримувачі ануїтетних виплат; – отримувачі допомоги до виходу на пенсію; – отримувачі послуг або пенсії від церкви; – отримувачі допомоги по старості або інвалідності. Люди похилого віку, які досягають пенсійного віку і не мають права на пенсійне забезпечення, мають право на медичне обслуговування, якщо їхній дохід не перевищує 30% від мінімальної заробітної плати.

Соціальні послуги можуть надаватися особам, які мають певний тип залежності. Послуги довготермінового догляду за людьми похилого віку надаються (органами місцевої влади за Соціальним Законом (Szociális törvény III, 1993; окремими недержавними організаціями, церквою) відповідно до рівня залежності людини. Якщо виникає потреба у догляді менш ніж 4 години на добу, людина зможе отримувати лише допомогу на дому. Проте, якщо існує потреба у догляді більше ніж 4 годин на день, людина похилого віку зможе отримати догляд у будинку для людей похилого віку. Стан клієнта вивчається та оцінюється кожні п'ять років з метою вивчення стану здоров'я та створення/ модифікації плану розвитку особи. У країні існує шкала національної оцінки з урахуван-

ням щоденної діяльності людини, соціальних та медичних потреб.

Допомога по догляду – виплачується також дітям, які піклуються про своїх батьків у старості.

Угорське законодавство передбачає два види витрат після смерті людини похилого віку: витрати на поховання та поховання за державні кошти.

Органи місцевої влади можуть оплатити витрати на поховання: – тим, хто бере на себе відповідальність за похорон, але незобов'язаний до цього; – родичам померлого, якщо вони не в змозі заплатити за похорони, або ж витрати фінансово загрожують благополуччю їх родини. Ця допомога не може становити менше, ніж місячна мінімальна пенсія по старості на сім'ю, а для одиноких осіб не може бути менше 150% від цієї суми. Допомога на похорони не може бути меншою, ніж 10% від вартості найдешевших похорон, і може покривати всю їх вартість, якщо витрати фінансово загрожують благополуччю родини.

Похорони за державні кошти організуються, якщо немає нікого, хто візьме на себе фінансову відповідальність за них, або якщо відповідальна особа не знайдеться або ж відмовляється взяти на себе таку відповідальність. У цьому випадку мер мікрорайону, де померла людина похилого віку, повинен забезпечити поховання за державні кошти протягом 30 днів після повідомлення про смерть.

Біля 5000 людей похилого віку з віддалених регіонів Угорщини отримують від держави ноут-бук або комп'ютер щорічно. Успішно діє програма «Erzsébet», за якою тільки у 2017-2018 році понад 100 тисяч осіб будуть мати можливість скористатися пільговими цінами на відпочинок.

Висновки. Угорське законодавство щодо питань людей похилого віку регулюється різними галузевими актами та урядовими декретами. Проте не існує окремого акту чи урядового указу, присвяченого суто людям похилого віку.

В Угорщині пенсіонери отримують від місцевих органів влади ряд цільових грошових виплат і допомог: – допомога при кризових ситуаціях; – допомога на поховання; – допомога для погашення заборгованості; – допомога на оплату комунальних послуг; – допомога при вакцинації; – допомога на оплату ліків, гігієнічних засобів; – забезпечення харчовими талонами; – забезпечення безкоштовним проїздом у громадському транспорті; – безкоштовна доставка транспортом до лікаря; – допомога на підтримку оздоровлення та відпочинку; – надання пільгових квитків до театру, в басейн, до музею тощо. Суми та види їх залежать від можливостей місцевих органів.

Список використаної літератури

1. Budai I. Húsz év után – önkritikusan / István Budai // *Esély*. – 2010. – 4.sz. – PP.51-81
2. Bugarszki Z. A hazai szociális munka válsága / Zsolt Bugarszki // *Esély*. – 2014. – 3.sz. – PP.64-74
3. Krémer B. Az alapvetések érthetőségéről és tarthatatlanságáról / Balázs Krémer // *Esély*. – 2014. – 3.sz. – PP.79-87
4. Németh L. Hova jutott a szociális szakma a rendszerváltástól napjainkig? / László Németh // *Esély*. – 2014. – 3.sz. – PP.95-100
5. Szabó L. A szakmai kultúra és az intézményes kultúra, valamint az intézményi és társadalmi környezet szerepe a szociális munkában / Lajos Szabó // *Párbeszéd, Szociális munka folyóirat*. – 2014. – Vol.1. – No.1-2. [Електронний ресурс]. – URL: <http://parbeszed.lib.unideb.hu/megjelent/html/551a4e308904a>
6. Szoboszlai K. Szociális munka a változások tükrében: kik vagyunk, hol tartunk és mit kellene tennünk? / Katalin Szoboszlai // *Esély*. – 2014. – 3.sz. – PP.87-95
7. Fedor R.A. Social Policy and Social Security in Hungary / R.A.Fedor, L.Patyán / In: *Social Work Across Europe* (Ed. P.Erath, B.Littlechild). – Ostrava: ERIS, 2010. – PP.81-91
8. Eurostat. Statistics Explained. ISSN 2443-8219 [Electronic Resource]. – URL: [http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Population_age_structure_by_major_age_groups_2006_and_2016_\(%25_of_the_total_population\).png](http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/File:Population_age_structure_by_major_age_groups_2006_and_2016_(%25_of_the_total_population).png)
9. Időügyi Nemzeti Stratégiában. Magyar Köztársaság Kormánya [Electronic Resource]. – URL: <http://www.parlament.hu/irom38/10500/10500.pdf>
10. 1997. évi LXXXI. Törvény a társadalombiztosítási nyugellátásról [Electronic Resource]. – URL: https://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99700081.TV#lbj0id73d2

Стаття надійшла до редакції 20.10.2017 р.
Стаття прийнята до друку 25.10.2017 р.

Бартош Елена

кандидат педагогических наук, доцент
доцент кафедры социологии и социальной работы
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

Батори-Тарци Зита

кандидат физико-математических наук, доцент
доцент кафедры социологии и социальной работы
Государственное высшее учебное заведение
«Ужгородский национальный университет», г.Ужгород, Украина

**СОЦИАЛЬНОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ ЛЮДЕЙ ПОЖИЛОГО ВОЗРАСТА
В ВЕНГРИИ**

В статье рассмотрены особенности социального обеспечения пожилых в Венгрии. Венгерское законодательство по вопросам пожилых людей регулируется различными отраслевыми актами и правительственными декретами. Система социальной защиты и ухода в Венгрии унаследовала черты централизованности, иерархичности, патерналистскости и медико-социальный подход. В этом контексте социальные услуги предоставлялись путем развития институционального потенциала. Государственная пенсионная система, связанная с заработной платой, является обязательным системой определенных выплат. Пожилые люди с недостаточным доходом имеют право на пособие по старости. В Венгрии пенсионеры получают от местных органов власти ряд целевых денежных выплат и пособий. Суммы и виды их зависят от возможностей местных органов власти.

Ключевые слова: пожилые люди, старение, пенсия, законодательство, Венгрия.

Bartosh Olena

Candidate of Pedagogical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Sociology and Social Work
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

Batori-Tartszi Zita

Candidate of Physical and Mathematical Sciences, Ph.D., Associate Professor
Department of Sociology and Social Work
State Higher Educational Establishment «Uzhhorod National University»
Uzhhorod, Ukraine

SOCIAL PROTECTION OF THE ELDERLY IN HUNGARY

The article considers the main features and current state of social protection of the elderly in Hungary. Hungarian legislation on elderly people is regulated by various sectoral acts and government decrees. However, there is no separate act or governmental decree devoted exclusively to the elderly. The system of social protection and care in Hungary has inherited the features of centralization, hierarchy, paternalistic and the medical and social approach. In this context, social services are provided through the development of institutional capacity. According to the Law LXXXI of 1997 "On Social Pensions", persons who have reached the retirement age and have paid contributions for social insurance for the required number of years, are entitled to a retirement pension. The state wage-related pension system is a compulsory system of defined benefits. The elderly with not enough income are entitled to old age benefits. In Hungary pensioners receive from the local authorities a number of targeted cash and other type benefits: – assistance in crisis situations; – assistance for funeral; – assistance for debt repayment; – assistance for the payment of utilities; – help with vaccination; – payment of medicines, hygienic means; – provision of food; – free transportation by public transport; – free transport to a doctor; – assistance in the maintenance of health and rest; – provision of tickets to theaters, museums, etc. The amount and type of allowance depends on the capabilities of local authorities.

Key words: the elderly, aging, pension, legislation, Hungary.